

28.09.2026

UKA2026/93

Naleraq

Mette Arge-Hammeken

Meeqqat atuarfiat pillugu nunatta inatsisartuisa inatsisaat nr. 15, 3.december 2012-imeersoq allanngortinneqarnissaa Naalakkersuisut aalajangiiffigisassaattut siunnersuut, ukiup atuarfiusup kalaallit kulturikkut inuiaqatigiinnilu pissutsinut naleqqussarneqarnissaa siunertaralugu.

(Inatsisartunut ilaasortaq Kuno Fencker, Naleraq)

Siullermeerneqarnera

Siulittaasoq, qujanaq.

Naleraq sinnerlugu Inatsisartunut ilaasortaq Kuno Fencker-ip siunnersuutaa pillugu ima oqaaseqassaagut. Siunnersuutip siunertaraa meeqqat atuarfiat pillugu inatsit allanngortinneqassasoq, ukiup atuarfiusup Kalaallit Nunaanni kulturikkut inuiaqatigiinnilu pissutsinut naleqqussarneqarsinnaanerulernissaa anguniarlugu.

Uanga nammineq ilinniartitsisutut ukiuni arlalinni meeqqat atuarfianni sulisimanera tunngavigalugu siunnersuut manna inatsisip teknikkikkut allanngortinnissaanut tunngasuinnaasutut isiginngilara. Atuarfiup ukiua qanoq aaqqissuussaanersoq meeqqap ulluinnarni inuuneranut, ilinniartitsisup sulineranut, angajoqqaat inuunerannut najukkamilu inuiaqatigiinnut sunniuteqartarpoq. Taamaattumik apeqqut pingaarutilik tassaavoq: Meeqqat atuarfiat kina aallaavigalugu aaqqissuutissavarput? Systemi aallaavigalgu? imaluunniit meeqqat inuunerat, pisariaqartitaat, kulturiat najukkamilu pissutsit aallaavigalgit?

Oqaatsit eqqarsaatigalugit meeqqat aallaaviit assigiinngillat. Kitaani meeraq atuarfimmuut iseraangami ilitsoqqussaralugu oqaatsini atuartitsinermi atorineqartut naapittarpai.

Ittoqqortoormiunili meeraq nammineq Ittoqqortoormiut oqaasiinik ilitsoqqussaralugu oqalulluni atualertarpoq. Atuarfimmi kitaamiusut oqaatsinik ilinniartinneqartarluni, peqatigisaanillu kitaamiusut oqaatsit atorlugit atuartinneqartarluni, allamiut oqaasiinik ilinniarnepun saniatigut. Taamaattumik meeqqat tamarmik inatsit ataaseq tunngavigalugu

atuartinneqaraluartut, oqaatsitigut aallaaviat atugassaallu naligiinngillat. Tamanna atuarfiup najukkami pissutsinut naleqqussarneqarnissaa oqaluuserigaangatsigu ilanngullugu eqqarsaatigisassavarput.

Kalaallit Nunaat ataatsimoortumik nunaagaluartoq sumiiffiit assigiinngitsorujussuupput. Avannaani, Tunumi, Kitaani, Kujataani, illoqarfinni nunaqarfinnilu pinngortitaq, sila, angallanneq, piniarneq, aalisarneq inuiaqatigiinnilu sammisat assigiinngillat. Taamaattumik atuarfiup aaqqissuussaanera sumiiffinni tamani assingujuaannartariaqarnersoq eqqarsaatigisariaqarparput. Meeqqat najukkaminni pissutsit, oqaatsit kulturilu aallaavigalugit atuarfeqarsinnaasariaqarput.

Inatsit maanna atuuttoq qiviassagutsigu, § 2-mi atuarfiup angerlarsimaffik suleqatigalugu atuartup ilisimasaqalernissaa piginnaasaqalernissaalu kiisalu peqqissutsikkut, inuttut misigissutsikkullu ineriartornera siuarsassagaa aalajangersarneqarpoq. Tassa atuarfiup suliassaa atuartitsissutini atuartoq ilinniartinnissaannaanngilaq; meeqqap inuttut ineriartornissaa inuunermullu piareersarnissaa aamma pineqarpoq.

§ 7 aamma § 8 atuartitsinerup sivilissusianut ukiullu aturfiusup aaqqissuussaaneranut sinaakkusiipput. Aamma § 28 naapertorlugu Naalakkersuisut atuarfiup siunertaa tunngaviilu attatiinnarlugit immikkut ittumik misileraanissamut akuersisinnaapput. Tassa nunatsinni tamarmi ataatsikkut allanngortitsinani sumiiffinni ataasiakkaani misileraalluni, nalilersuilluni misilittakkanillu katersisoqarsinnaavoq. Tamanna ataatsimiititaliami suliarinninnermi misissorneqartariaqartutut isigaarput.

Immikkoortoq 35 aamma uunga attuumassuteqarpoq. Tassani meeqqat aturfiaata kulturikkut tunngaveqarnerata ataqatigiinnerullu nukittorsarneqarnissaat, kiisalu kulturip, oqaatsit naleqartitallu atuartitsissutini atuartitsinermilu annertunerusumik ataatsimoortinneqarnissaat anguniarneqarpoq.

Naalakkersuisut 25. september 2026-mi naqqiummik akissuteqaamminni siunnersuutip tunngaviusumik siunertaa isumaqatigaat: meeqqat aturfiaata kalaallit kulturianut inuiaqatigiinnilu pissutsinut tulluarsarneqarnerunissaa aammalu atuartut kulturimut, oqaatsinut, pinngortitamut inooriaatsimullu attuumassuteqarnerisa nukittorsarneqarnissaat. Naalakkersuisut aamma oqaatigaat kommunit inatsisit atuuttut iluini pinngortitaq,

sunngiffimmi inuuneq najukkamilu pissutsit atuartitsinerup pilersaarusionerani ilanngunnissaannut periarfissaqareersut.

Naalakkersuisulli ernumassutigaat ukiup atuarfiusup aallartinnerata naggaserneratalu allanngortinneqarneratigut aammalu apriliimi maajimilu sapaatip-akunnerata atuarfiusup naannerulersinneqarneratigut ullut atuartitsiviusut ikinnerulersinnaanerata, ullullu atuartitsiviusut takinerulersinnaanerata. Tamanna ilikkariartornermut atugarissaarnermullu kingunerlutsitsisinnaasoq nalilerpaat.

Taamaattumik Naalakkersuisut allannguutissatut siunnersuuteqarput UPA2026/64-ip aamma UPA2026/143-p malitsigisaasa annertusineqarnissaannik, ukiup atuarfiusup kalaallit kulturiat inuiaqatigiinnilu pissutsit eqqarsaatigalugit eqaannerusumik pilersaarusioneqarnissaanut periarfissat ilanngullugit nalilersorneqassallutik. Suliaq siunissami inatsisitigut malittarisassatigullu allannguutitut tunngaviliisinnaavoq aammalu nalunaarusiami UKA2027-imi saqqummiunneqartussami ilaasinnaalluni.

Naleraq sinnerlugu pitsaasutut isigaarput Naalakkersuisut siunnersuutip siunertaa maanna erseqqissumik isumaqatigimmassuk. Pingaaruteqarpoq suliaq misissuinermi meeqqat, ilinniartitsisut, angajoqqaat, atuarfiit pisortaat, kommunit najukkamilu innuttaasut misilittagaat, nipaata, tassa ataatsimut isigalugu atuisut tamarmik ilanngunneqartariaqarput. Meeqqat pisinnaatitaaffii uani qitiulluinnarput. FN-ip Meeqqat pillugit Isumaqatigiissutaani artikel 3 naapertorlugu meeqqanut tunngasunik aalajangiinermi meeqqap pitsaanerpaamik atugarissaarnissaa pingaarnertut eqqarsaatigineqassaaq, artikel 12-ilu meeqqat tusarneqarnissamut pisinnaatitaaffiitut tunngavoq. Artikel 28 ilinniagaqarnissamut, artikel 29 ilinniartitaanerup meeqqap piginnaasaanik kinaassusaanillu ineriartortitsinissamut, artikel 30-lu nunap inoqqaavisa meerartaasa nammineq kulturiminnik inuuneqarnissamut oqaatsiminnillu atuinnissamut pisinnaatitaaffiitut tunngavoq. Pisinnaatitaaffiit taakku ataatsimoortillugit eqqarsaatigisariaqakkatta ilaagaat.

FN-ip Meeqqat pillugit Ataatsimiititaliaata General Comment nr. 11-mi nunap inoqqaavisa meeqqat ilinniartitaanerata kulturimut naleqqussarneqartariaqartoq, oqaatsit kulturilu ataqqillugit ingerlanneqartariaqartoq tikkuarpaa. Tamanna siunnersuutip tunngaviusumik eqqarsaataanut attuumassuteqarpoq. Kisianni qaammatit pingasut atuanngiffeqarnissamik

imaluunniit sapaatip-akunneranut ullut sisamat atuarfiunissaannik FN-ip
piumasaqaatiginninneratut paasineqassanngilaq.

MIO-p oqaaseqaatai aamma pimoorullugit tigusariaqarpavut. MIO-p tikkuarpaa atuarfik
atuartitsiffiinnaanngitsoq; atuarfik meeqqamut ullormut aaqqissuussiffiuvoq,
ataatsimoorfiuvoq, inersimasunik tatigisassanik naapitsiffiuvoq, meeqqallu ilaat immikkut
tapersersorneqarnissamik pisariaqartitsillutik atuarfimmik pingaarutilimmik
sinaakkuteqartarlutik. Taamaattumik atuannigiffeqarnerup sivitsorneqarnera imaluunniit
ullut atuarfiusut ikilisinneqarnerat meeqqanut assigiinngitsunut qanoq sunniuteqassanersoq
nalilersorneqartariaqarpoq.

MIO-p aamma oqaatigaa meeqqat tamarmik ilaquuttaminnit piniarnermut, aalisarnermut
kulturikkulluunniit sammisassanut peqataatinneqarnissamut periarfissaqanngitsut.
Taamaattumik kulturimik ilinniartitsineq ilaqutariit kisimik akisussaafigisassarinnigilaat.
Atuarfiup meeqqat tamaasa naligiimmik periarfissittariaqarpai.

Taamaattumik apeqqutigerusupparput: Kulturimik, pinngortitamik najukkamilu ilisimasanik
atuartitsineq atuarfiup iluani qanoq nukittorsarsinnaavarput? Ilinniartitsisut najukkami
piniartunik, aalisartunik, utoqqarnik, sanasunik, inuussutissarsiuteqartunik kulturimillu
ilisimasalinnik suleqateqarsinnaappat? Atuartut pinngortitami, uumasunik, silamik,
avatangiisinik, oqaatsinik oqaluttuanillu atuartitsissutit assigiinngitsut akimorlugit
ilinniarsinnaappat?

Ilinniartitsisutut ilisimavara meeqqat klassimi issiaannarlutik atuakkamik atuarninnaatigut
ilinniarneq ajortut. Meeqqat aamma suliaqarnermikkut, takunninnermikkut,
misileraanermikkut, akisussaafigimmik tigusinnermikkut aammalu inersimasunit
misilittagalinnit ilinniartarput. Taamaattumik atuartitsinerup pitsaassusaa nalunaaquttap-
akunnerinik kisitsinerinnaatigut nalilersorneqarsinnaanngilaq, piffissaq atuarfimmi
atorneqartoq qanoq imaqarnersoq aamma pingaaruteqarpoq.

Aasaanerani sivilisunerusumik atuannigiffeqarneq eqqarsaatigineqarpat Islandimi misilittakkat
isumassarsiorfigineqarsinnaapput. Reykjavíkimi Vinnuskóli aqqutigalugu 8, 9, 10. klassimi
atuartut aasaanerani aaqqissuussamik suliffeqarlutillu ilinniartarput. Kalaallit Nunaanni
aaqqissuussineq taanna kopiiginnartariaqanngilarput, kisianni najukkami pissutsit
naapertorlugit inuusuttunut aasaanerani kommunini, suliffeqarfinni, kulturikkut suliniutini,

pinngortitami imaluunniit aalisarnermut piniarnermulluunniit tunngasunik aaqqissuussamik peqataasinnaanerat misissorneqarsinnaavoq. Taamaalilluni piffissaq atuarfiunngitsoq aamma allatut ilinniartitsisnaavoq.

MIO-p inassutigaa allannguutit annertuut sioqqullugit meeqqanut sunniutissat nalilersorneqassasut, meeqqat immikkut pisariaqartitsisut eqqarsaatigineqassasut aammalu meeqqat inuusuttullu tusarneqassasut. Tamanna isumaqatigaarput.

Ataatsimiititaliami suliarinninnermi ilaatigut uku erseqqissarneqarnissaat kissaatigaarput:

inatsimmi najukkami pissutsinik eqqarsaatiginninnissamut periarfissat qanoq atorineqartarpat? § 28 naapertorlugu sumiiffinni assigiinngitsuni misileraasoqartarpa qanorlu kinguneqarsimappat? Meeqqat immikkut pisariaqartitsisut qanoq illersorneqassappat?

Angajoqqaat ulluni tallimani sulisillugit ullut atuarfiusut ikilisinngikkaluarlugit ullut sisamaannanngussappata qanoq aaqqiisoqassava? Kulturimut pinngortitamullu ilinniartitsisut meeqqat tamarmik naligiimmik qanoq pissarsiarisinnaavaat? Atuartut ilinniartitsisullu qanoq peqataatinneqassappat?

Kalaallit Nunaat ataasiinnaasumik aaqqiissutissarsiorfigineqarsinnaanngilaq.

Ittoqqortoormiini pissutsit Nuuummi pissutsinut assingunngillat. Qaanaami, Upernavimmi, Tasiilami, Maniitsumi imaluunniit nunaqarfimmi mikisumii il.il. periarfissat pisariaqartitallu assigiinngillat. Eqaannerusumik aaqqissuussineq meeqqat ilaasa ilinniartitaanerisa annikinnerunissaannik isumaqartariaqanngilaq. Isumaqartariaqarpoq meeqqat tamarmik pitsaasumik ilinniartitaanissaat anguniarlugu sumiiffiup pissusaa naapertorlugu pitsaannerusumik aaqqissuussisinnaaneq.

Siunnersuut manna aasaanerani atuannigiffeqarnerup sivitsornissaanik kisimi oqallinnerunngilaq. Apeqqut anneruvoq: Kalaallit Nunaanni meeqqat atuarfiat qanoq ililluta meeqqanut, kulturitsinnut, oqaatsitsinnut, pinngortitatsinnut inuiaqatigiinnilu inuunitsinnut qaninnerulersissinnaavarput?

Meeqqat systemimut naleqqussarneqarnissaat kisiat anguniarnagu, systemip aamma meeqqat inuunerannut naleqqussarsinnaanera oqallisigisariaqarparput.

Naggasiullugu oqaatigilara: Kalaallit atuarfiat kalaallinut tunngassaaq. Meeqqat ilinniarnarat, atugarissaarnarat, oqaatsit, kulturi, pinngortitaq inuiaqatigiinnilu inuunerput ataatsimoortillugit atuarfik ineriartortittariaqarparput, najukkami atuisut suleqatigalugit.

Qujanaq.